

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 26.11.2020 – Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 14.12.2020

Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi

Journal of Social and Cultural Studies

www.toplumvekultur.com

Yıl/Year: 2020, Sayı/Issue: 6, Sayfa/Page: 81-110

DOI: 10.48131/jscs.816391

**SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLER BAKIMINDAN ÇOK EŞLİLİK: “KUMA”
FİLMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Gizem Tan EREN¹

Öz

Aile, bireylerin birlikteliklerinin onaylanması, çocuk sahibi olma, çocukların bakımının ve sosyalizasyon süreçlerinin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir kurumdur. Eş olma, ebeveynlik, ev içi sorumlulukların gerçekleştirilmesi gibi rollerin üstlenilmesi ve ev içi ilişkiler anlamında aile, toplumsal cinsiyet unsurlarıyla kuşatılmaktadır. Aile birliği, evlilik yoluyla kurulmaktadır. Evlilikte tek eşlilik esas olsa da çok eşli evliliklerin varlığından da söz edilebilmektedir. Nitekim çalışmada erkeğin birden çok kadınla evlenmesi olarak ifade edilen çok eşli evlilikler, günümüzde halen varlığını sürdürmektedir. Bu durum, geleneksel ve ataerkil toplumsal unsurların varlığını devam ettirdiğini göstermektedir. Böylelikle çalışmada geleneksel ataerkil yapının Türkiye de dâhil dünyanın çeşitli yerlerinde sürdürülüyor olması nedeniyle ve çok eşliliği, buna dair toplumsal yapıdaki söylemleri analiz etmek amacıyla “Kuma” filmi ele alınmaktadır. “Kuma” filmi çalışmada, bir nitel araştırma tekniği olan söylem analizi yoluyla analiz edilerek toplumsal yapının çok eşlilik üzerindeki etkisi görülmeye çalışılmaktadır. Buna göre, söylem analizi ile toplumsal yapıda bireylere yönelik gerçekleştiren söylemler yoluyla bireyler üzerinde oluşturulan baskılar ve aile yaşantısında kadın-erkek ilişkilerini etkileme biçimlerine odaklanılmaktadır. Çalışma sonucunda toplumsal yapıda hâkim unsurların ve bu doğrultuda gerçekleştirilen söylemlerin bireyleri aile yaşamlarında toplumsal cinsiyet rollerine maruz bıraktığı söylenebilir. Buna göre; toplumsal açıdan kadının doğurganlığının vurgulandığı, çocuk sahibi olamaması durumunda çok eşliliği kabullenmek zorunda kaldığı görülmektedir. Bu durum erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü de göstermekte olup toplumsal açıdan erkek olarak tanımlanabilmesi için baba olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Böylelikle çalışmada, kadınlık ve erkeklik toplumsal süreçler olarak ele alınmakta ve bu süreçlerin bireyler üzerinde rol beklentilerine sebebiyet verdiği belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çokeşlilik, Kuma, Aile, Evlilik, Toplumsal Cinsiyet, Erkek Çocuk

¹ Arş. Gör.-Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, gizemeren@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6669-8411

POLYGAMY IN TERMS OF SOCIO-CULTURAL CHARACTERISTICS: EVALUATION OF THE FILM "SECOND WIFE"

Abstract

The family is an important institution in terms of approving the partnership of individuals, having children, care about children and carrying out socialization processes. The family is surrounded by gender elements in terms of assuming roles such as spouse, parenting, domestic responsibilities and domestic relations. Family unity is established through marriage. Although monogamy is true one in marriage, the existence of polygamous marriages can also be mentioned. Truly, polygamous marriages, which are defined as the marriage of men to more than one woman in the study, still exist today. This situation shows that traditional and patriarchal societies continue their existence. In this study, the film "Second Wife" was handled. Because the traditional patriarchal structure continues in many countries, including Turkey that is why aimed to analyze the discourse about the social structure of polygamy. In the study of the film "Second Wife", it is tried to see the effect of social structure on polygamy by analyzing it through discourse analysis, which is a qualitative research technique Accordingly, discourse analysis focuses on the pressures created on individuals through discourses in the social structure and the way they affect male-female relations in family life. As a result of the study, it can be said that the dominant elements in the social structure and the discourses made in this direction expose individuals to gender roles in their family lives. According to this; socially, it is seen that fertility of women is emphasized and in case of not having children, she has to accept polygamy polygamy. This situation shows the pressure of men on women and it is emphasized that in order to be defined as a male socially, it is necessary to be a father. Thus, in the study, femininity and masculinity are considered as social processes and it is stated that these processes lead to role expectations on individuals.

Keywords: Poligamy, Second Wife, Family, Marriage, Socially Gender, Boy

---

Giriş

Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik rollerinin toplumsal olarak inşasını ifade etmekte olup feminist çalışmalar açısından özellikle de erkek ve kadın arasındaki güç ilişkileri, eşitsizliklere karşı bir sorgulama alanı olmaktadır (Gelgeç Bakacak, 2019: s.524). Dünya genelinde cinsiyetler arasındaki eşitsizlikler doğa ya da yaratılış kaynaklı olmayıp öğrenilen, aktarılan, dile getirilen, paylaşılan bir durumdur. Bunun pekiştirildiği alanlardan biri de ailedir. Aile toplumsal bir kurum olmakla birlikte meşru cinsel birlikteliklerin kurulduğu, çocuk sahibi olunarak bu çocukların bakımının, yetiştirilmesinin böylelikle de kimlik inşasının gerçekleştirildiği, ebeveyn ve eş olma rollerinin icra edildiği bir birlikteliktir. Aile; sosyalizasyon, gündelik sorunlar, aile yaşantısı vb. çeşitli açılardan toplumsal cinsiyet rolleri ile kuşatılmış durumda olmakla birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve erkek egemenliğinin dışı vurumunun gerçekleştirildiği bir alandır (Bozok, 2018: ss.104-112). Bir sosyal grubun aile olarak tanımlanabilmesi, toplumsal ve/veya dini/hukuki şekillerde kabul görmesine bağlıdır (Yılmaz, 2016: s.33). Nitekim ailenin kurulabilmesi için evliliğin gerçekleşmiş olması koşulu bulunmaktadır (Hançerlioğlu, 1996: s.13). Dolayısıyla evlilik, aile birlikteliğinin kurulabilmesi için gerçekleştirilmesi gereken bir prosedür olarak düşünülebilir.

Evlilik çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda, eş sayısına göre evliliklerden bahsedilmekte olup çok eşli evliliklerin yapıldığı görülmektedir (Bağlı ve Sever, 2005: s.12). Çok eşlilik, “aynı cinsten birden fazla kişinin evliliğe dâhil olduğu evlilik şekli” olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, Tamam ve Bal, 2015: s.221). Bu çalışmada çok eşlilik, erkeğin birden fazla kadınla evliliğini ifade etmektedir. Günümüzde bilimsel ve teknolojik açıdan gelişmelerin yaşanmış olması, Batılı değerlerin benimsenme çabası, medya, eğitim ve refah seviyesinde yükselme, kentleşme, göç gibi gerekçelerle aile yapısında bir dönüşüm gerçekleşmiş (Yılmaz, 2016: s.44) olsa da çok eşlilik varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu durum Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2011)’nin “Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler Hakkında Komisyon Raporu”na göre kadınlar açısından önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

Tüm bunlar, çok eşliliğin Dünya’da ve Türkiye’de sürdürüldüğünü, geleneksel ataerkil yapının bir ürünü olduğunu ve kadınlar açısından önemli bir sorun olduğunu göstermekte bu konuda çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada “Kuma” filmi ele alınmaktadır. Nitekim Randall (1999: s.98)’ın bireylerin yaşadıkları hayatın anlatılan hayattan ayrı düşünülmeceği düşüncesi, dolayısıyla da sosyolojinin edebiyatla ilişkisi bağlamında ele alındığında edebi niteliği bulunan eserlerin sosyal gerçekliğin ürünü oldukları (Leenhardt, 1967: s.517) varsayımından hareketle film analizlerinin de toplumsal gerçeklikle yakından ilgili olduğu ve sosyolojik nitelikte değerlendirilebilecekleri belirtilebilir. Böylelikle çalışmada eleştirel bir bakış açısıyla, “Kuma” filmi söylem analizine tabi tutularak çok eşliliğin ne olduğu, toplumsal yapının çok eşlilikte nasıl bir etkisi olduğu, çocuk sahibi özellikle de erkek çocuk sahibi olmanın toplumsal açıdan hangi gerekçelerle önemli görüldüğü, söylemler aracılığıyla bireyler üzerinde yaratılan baskılar ve bireylere karşı yapılan damgalamalar ile bunların bireylerin yaşayış tarzlarını nasıl etkilediği ele alınmaktadır. Bu şekilde geleneksel, ataerkil toplumsal yapının hâkim değerleri ve bu yapı içerisinde aktarılan toplumsal cinsiyet unsurlarının aile kurumu üzerindeki etkileri de görülerek çocuk sahibi özellikle de erkek çocuk sahibi olma yönündeki toplumsal söylemler aracılığıyla çok eşlilik konusunda bir değerlendirme yapılmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın, bir film analizinin ötesinde çok eşliliğe sebebiyet veren toplumsal mekanizmaları ve bunun altında yatan nedenleri göstermesi, toplumsal yapıdaki hâkim unsurların kadın-erkek ilişkileri dâhilinde toplumsal cinsiyet öğelerini belirleyiciliğine vurgu yapması sebebiyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim Serhat Kalkınma Ajansı’nın Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerinde 3224 kadınla yaptığı “TRA2 Bölgesi Kadın Profili Araştırması” başlıklı çalışmada, kadınların %4,4’ü eşlerinin çok eşli olduğunu belirtmektedir (Serhat Kalkınma Ajansı, 2017: s.77). Yine Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (1986-2013: s.31)’nin yayınladığı “Kadınlara Karşı Ayrımcılığın

Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararları 1986 – 2013”e göre, “Çokeşli evlilik, kadının erkeklerle eşit olma hakkına ters düşmekte; kadın ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler üzerinde, bu türden evliliklerin önüne geçilmesini ve yasaklanmasını gerekli kılan ciddi duygusal ve maddi sonuçlar doğurabilmektedir.” Bu durum ise, çok eşli evliliklerin toplumsal alt yapısının, buna sebebiyet veren toplumsal cinsiyet öğelerinin irdelenmesini gerekli kılmakta, çalışma bu anlamda önemli olmaktadır.

1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Kadınlık ve Erkeklik

Biyolojik açıdan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları aynı anlamda kullanılmamaktadır. Nitekim biyolojik açıdan cinsiyet, kadın ve erkek olmak; toplumsal cinsiyet kavramı ise biyolojik açıdan kadın ve erkek olmaya dayanan işbölümü ve bunun üzerinden gerçekleştirilen toplumsal ilişkileri vurgulamaktadır. Böylelikle toplumsal cinsiyet, biyolojinin ötesinde toplumsal sınıf, ataerkillik gibi toplumsal yapının unsuru olan pek çok kavramla ilişkili olmaktadır (Illich, 1996: ss.13-15). Toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez Ann Oakley tarafından kullanılmıştır. Oakley (1972), *Sex, Gender and Society* başlıklı çalışmasında kadın ve erkek cinsiyetinin toplumsal açıdan farklı biçimlerde kurgulandığına değinmektedir. Butler (2008: s.46) da biyolojik temelli olan kadın ve erkek cinsiyetine dair özelliklerin, zamanla içerisinde bulunulan toplum tarafından yapılandırıldığını belirtmektedir. Böylelikle cinsiyetin doğuştan olduğu; toplumsal cinsiyetin ise doğumdan sonra toplumsal bir süreç içerisinde oluştuğu söylenebilmektedir (Connell, 1998: s.191). Nitekim, Simone de Beauvoir’ın (1993) “Kadın doğulmaz, kadın olunur” sözü de bunu vurgulamakta ve toplumsal cinsiyetin öğrenilen bir durum olduğunu göstermektedir. Bu durum, sosyal öğrenme kuramına işaret etmekte olup Albert Bandura (2002: ss.272-274)’nın belirttiği üzere, bireylerin doğuştan eşit becerilerde olduğu ancak kültürün bireyleri farklılaştırdığı dolayısıyla içerisinde bulunulan kültürel ortam dâhilinde cinsiyet rollerinin de öğrenildiği söylenebilmektedir. Böylelikle kadınlık ve erkeklik, toplumsallaşma sürecinde öğrenilen, cinsiyete göre kültürel açıdan farklılaştırılan rol beklentileri olarak tanımlanabilmektedir.

Chodorow (1999) ve Butler (2008: s.46)’a göre, toplumsal olarak şekillenen kadınlık ve erkeklik algısı, kadın ve erkeklere yönelik beklentileri de şekillendirmektedir. Böylelikle kadınlardan kadınlık rollerini, erkeklerden ise erkeklik rollerini gerçekleştirmeleri beklenmekte ve toplumsal açıdan cinsiyetler arasında bir ayrıştırma yapılmış olmaktadır. Giddens (1994, ss:164-165), kadınların toplumsal yaşamlarının erkek egemenliğine dayalı toplumsal normlar tarafından şekillendirildiğini belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadınların yaygın olarak ev içi rollerle tanımlandıkları görülmektedir. Burada temel olarak annelik ve eş olma rollerine vurgu yapılmaktadır. Kadınların, annelik ve eş olma rolleri, neredeyse yaşamları boyunca devam etmekte kamusal alana dâhil olan kadınların bile bu rolleri ön planda tutulmaktadır (Demren, 2003: s.4).

Çünkü kadın, mesleği ne olursa olsun “vazgeçilmez bir ev işçisi” olarak düşünülmektedir (Bingöl, 2014: s.114). Dolayısıyla kadınların, özel alana dair rollerle tanımlandıkları, özellikle de annelik ve eş olma rollerine vurgu yapıldığı söylenebilmektedir. Navaro (1977)’ya göre kadınlar edilgen, kararsız, bağımlı, güçsüz yetiştirilirken erkekler ise etkin, güçlü, hırslı, kararlı, başarılı olarak yetiştirilmektedir. Vatandaş (2007: s.38) da kadınların sıcak, edilgen, sessiz, bakıcı niteliklerini vurgularken erkeklerin ise cesur, güçlü, bağımsız, serüvenci niteliklerini belirtmektedir. Böylelikle “Kadınlık ve erkeklik, tanımlanmış toplumsal rollerdir. Kadınlık ve erkeklik, bir karşıtlık ilişkisiyle kurulur. Kadın, özel alana ait, doğaya yakın, seyredilen, edilgen, tüketen, bağımlı kavramlarıyla anlamlandırılırken, erkek; kamusal alana ait, kültür ve teknolojiye yakın, seyreden, etken, üreten ve özgür kavramlarıyla anlamlandırılır.” (Sankır, 2010: s.13). Kadının edilgenliği, kendi bedeni ve cinselliği üzerinde de söz sahibi olamamasını, erkeğin denetimine, himayesine ihtiyaç duymasını beraberinde getirmektedir. Böylelikle kadın cinselliği de erkeğin denetiminde olmaktadır (Kalay, 2012: s.155).

Erkeklik konusu ele alındığında ise Sancar (2011: s.16), erkekliğin bir iktidar analizi yapılmadan anlaşılamayacağını ve erkekliği “sürekli başka konumların ‘ne olduğu’ hakkında konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konum sorgulama dışı kalan bir ‘iktidar konumu’” olarak tanımlamaktadır. Ancak, erkeklik tek bir şekilde kurgulanmamakta, zamana, kültüre göre değişkenlik göstermekte hatta bir kültür içerisinde bile farklı erkekliklerden söz edilebilmektedir (Norman, 2007: s.966). Böylelikle “hegemonik erkeklik” (hegemonic masculinity), “madun erkeklik” (subordinated masculinity), “işbirlikçi erkeklik” (complicit masculinity), ve “marjinal erkeklik” (marginalized masculinity) kavramlarından bahsedilmektedir. Hegemonik erkeklik, ataerkil zihniyetin sürdürülmesini sağlayan toplumsal cinsiyet pratikleri; madun erkeklik, hegemonik erkek kimliğinde görülen niteliklerin tam tersi ve erkek kimliği içerisinde heteroseksüel erkeklerin homoseksüellere göre tahakkümü; işbirlikçi erkeklik, ataerkil düzenin avantajlarının farkında olunmasına rağmen bu avantajlardan doğrudan yararlanılmaması, hegemonik erkekliğin seyircisi olmakla yetinilmesi; marjinal erkeklik ise sınıf, etnisite gibi özellikleriyle sahip olduğu toplumsal konumu nedeniyle ideal olarak görülen erkekliğin dışında tutulmak olarak açıklanmaktadır (Connell, 2005: ss.77-79). Belirtilen erkeklikler içerisinde Gramsci’nin hegemonya kavramından hareket edilerek bireylerin cinsiyetlerine ve toplumsal ilişkilerine vurgu yapmak için geliştirilen hegemonik erkeklik kavramı (Carrigan, Connell ve Lee, 1985), ataerkil düzene vurgu yaparak hem erkeğin kadın üzerindeki hem de diğer erkeklikler üzerindeki tahakkümünü ifade etmektedir. Hegemonik erkekliğin anlaşılabilmesi için, eril düşüncenin toplumsal yapı dâhilinde çözümlenmesi ve bir erkeğin nasıl olması gerektiğinin sınırlarının çizilmiş olması gerekmektedir (Hanke, 1992, s. 190). Erkeklikte önemli görülen

nitelikler ataerkil toplumsal yapının bir unsuru olan hegemonik erkeklik kavramıyla açıklanmaktadır. Hegemonik erkeklik; kadınların bağımlılığı, erkeklerin ise üstün konumlanışlarını meşrulaştıran ataerkil toplumsal yapının bir unsuru olarak görülmektedir (Connell, 2005: s.77; Sancar, 2011: s. 27). Buna göre, Alsop, Fitzsimon ve Lennon (2002: s.142), hegemonik erkeklik dâhilinde kadınsı niteliklerden uzak durulması, heteroseksüel olunması, ekonomik açıdan bir gelir elde edilebilmesi, bu sayede aileye bakılması; Carrigan, Connell ve Lee (1985) de cesaret, maceracılık, özerklik, teknoloji bilgisi ve fiziksel açıdan sertlik gibi unsurlara vurgu yapmaktadır. Erkeğin, yaşamı boyunca bulunduğu alanda otoritesini koruması da beklenmektedir. Erkeğin otoritesi, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere, yaşça kendinden küçük olanlar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu otorite ise erkeğe, ataerkil toplumsal yapı tarafından verilmekte ve bu otorite dâhilinde davranması gerekli görülmektedir. Erkeklerin kurdukları ilişkilerde belirli bir sertliği ve katılığı taşıması da gerekmektedir. Aksi halde erkeğin, erkekliğinden şüphe duyulmaktadır (Demren, 2003: s.6). Böylelikle hegemonik erkekliğin toplumsal yapı içerisinde, diğer toplumsal cinsiyet kurgulamaları karşısında hâkim konumda olduğu, bunun sebebinin ise hegemonik erkekliğin ideal olarak algılanması olduğu söylenebilir (Howson, 2006: s.60). Gilmore (1990: ss.48-49) “Manhood in the Making” başlıklı çalışmasında Akdeniz ve çevresindeki ülkelerde ideal erkeklik koşullarını eşini hamile bırakması, ailesinin geçimini sağlaması, ailesini koruması ve bireysel açıdan özerk olması olarak belirtmektedir. Selek (2014: s.19) ise Türkiye’de erkek olarak kabul görebilmek için sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik aşamalarının geçilmesi gerektiğini ifade ederken Şenol ve Erdem (2017) bu aşamalara babalığı da eklemektedir. Buna göre, ideal erkeklik tanımlaması içerisinde yer alabilmek için Türkiye’de birtakım basamaklardan geçilmesi gerekmektedir. Geçilmesi gereken basamakların ilki sünnet, ikincisi askerlik, üçüncüsü iş bulma, dördüncüsü evlenme, beşincisi ise babalık olarak belirtilebilmektedir.

Özetle, kadınlık, erkeklik tanımlanmaları, bu ekseninde bireylerden beklenen roller; kadının geri planda kalan konumu ve cinsiyetler arasındaki eşitsizliklere vurgu yapmaktadır. Nitekim, Joan Scott (2007) “Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Analiz Kategorisi” başlıklı makalesinde geleneksel tarih yazıcılığının erkeklere yer verdiğini, tarihin kadınları anlaması için epistemolojisini değiştirmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu durum, erkeklerin toplumsal açıdan üstün görüldüklerini, kadınların ise geri plana atıldıklarını göstermekte ve cinsiyetler arası eşitsizlikler açısından bir örnek teşkil etmektedir. Bingöl (2014: s.108)’e göre ise toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler, aile içerisinde pekiştirilmekte ve ataerkil değerler aracılığıyla meşrulaştırılmaktadır. Bu noktada Sabuncuoğlu (2006: s.104), özel alan içerisinde toplumsallaşma süreci dâhilinde çocukların ailelerinden gördüklerini model aldıklarını belirtmektedir. Böyle bir durumda ise

geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle kuşatılmış bir ailede bu değerlerin sürdürülmesi kaçınılmaz olmaktadır.

2. Çok Eşlilik

Çok eşlilik, bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi (polijini) ve bir kadının birden fazla erkekle evlenmesi (poliandri) olmak üzere iki şekilde değerlendirilmektedir (Poyraz Tacoğlu, 2018: s.160). Poliandri, Güney Asya'nın Himalaya Bölgesi'nde, Kuzey Nijerya'da bazı topluluklarda (Zeitzen, 2008) görülmektedir. Yalçınkaya (2019: s.45)'nın Türkiye'de yaptığı bir çalışmada, poliandrinin bir toplumda hem kadın hem de erkek tarafından kabul edilemeyeceği, buna karşın polijinin meşru görüldüğü ve erkeğin kendini kanıtlamada bir araç olduğu sonucuna varılmaktadır. Böylelikle toplumsal açıdan erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi durumunun meşru görüldüğü ve onaylandığı söylenebilmektedir (Türkan, 2015: s.44). Bu gerekçeyle çalışmada, çekeşlilik kavramı “erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi” anlamında kullanılmaktadır.

Çok eşlilik, başta Batılı ülkeler olmak üzere birçok ülkede yasak olmasına rağmen Ortadoğu, Afrika ve Asya'da çok eşliliğe yönelik kesin yasaklar bulunmamakta, aksine toplumsal olarak kabul görmekte ve desteklenmektedir (Yılmaz, Tamam ve Bal, 2015: s.226). Günümüzde Tunus hariç bütün Arap ülkelerinde çok eşlilik, yasal olarak tanınmaktadır (Gümüşlüoğlu, 2011).

Geleneksel ataerkil yapının hâkim olduğu bu yerlerde çok eşliliğin meşruiyeti İslam'a dayandırılmaktadır. İslamiyette çok eşlilik noktasında adalet gözetmek şartı koyulmuş olsa da evlilikte bireyler arasında adalet gözetilemeyeceği, bu yüzden tek eşliliğin önerildiği belirtilebilmektedir (Gümüşlüoğlu, 2011). Ekonomik açıdan fakir ülkelerde, kadınların altında biri kumadır, eşleri çok eşli evlilik gerçekleştirmektedir (Barber, 2019). Sosyo-demografik özellikler açısından bakıldığında ise çok eşliliğin sosyo-demografik özelliklerden farklı şekillerde etkilendiği söylenebilir. Bunun sebebi ise toplumların Batılılaşma yolunda farklı aşamalarda olmalarıdır (Hayase ve Liaw, 1997: s.323).

Türkiye'de ise çok eşlilik yasak olmasına rağmen hala mevcuttur. Özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde aşiret yapısı, geleneksel değerler çok eşliliğin sürdürülmesine sebebiyet vermektedir. Nitekim; “tarımda iş gücüne duyulan ihtiyaç, aşiretlerde nüfuz ve erk sağlama, prestij, çocuksuz ve erkek çocuk doğuramayan kadının üstüne ikinci eş alınması çok eşlilik yolu ile temin edilmektedir.” (Gücük vd., 2010: s.131). İlk eşin doğurgan olmaması, fiziksel ya da psikolojik açılardan hasta olması, eşinin cinsel ihtiyaçlarını karşılayamaması, erkek evlatların sayısının artırılmak istenmesi gibi gerekçelerle ikinci eş gerekli görülmektedir (Ozkan vd., 2006: s.215). Dolayısıyla önemli bir gerekçe, erkek çocuk sahipliği olmaktadır. Nitekim eşin erkek çocuk

doğuramaması, erkeğin eşi üzerine kuma getirmesine sebebiyet vermektedir. Çünkü soyun sürdürülmesi bakımından erkek çocuk, kız çocuğundan daha önemli görülmektedir (TBMM, 2011: ss.15-16). Nitekim Afrika’da yapılan bir çalışmada, çok sayıda torun sahibi olma arzusu, ailenin nüfusunun artması gibi amaçlarla da gerçekleştirilen çok eşliliğin ataerkilliğin genişlemesi ve yaygınlığını arttırması için fırsat sunduğu, kadının emeği, üremesi karşılığında başlık parası istenebildiği belirtilmektedir (Hayase ve Liaw, 1997: s.323). Erkek popülasyonunun az olması, erkeğin maddi imkânlarının yüksek olması gibi gerekçelerle de bazı yerlerde çok eşlilik uygulanmaktadır (Barber, 2019). Yapılan bir çalışmada, çok eşliliğin dini, sosyal, kültürel, ekonomik pek çok sebebi olduğu ve böyle evliliklerin gerek kadınlar gerekse de çocuklar açısından ruh sağlığında olumsuz etkileri olduğu görülmektedir (Yılmaz, Tamam ve Bal, 2015: s.226). Van’da yapılan bir çalışmada ise eğitimin çok eşlilik noktasında önemli olduğu ve eğitim seviyesi arttıkça çok eşliliklerin azaldığı, çok eşliliklerin dini nikah yoluyla gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır (Gücük vd., 2010: ss.127-129). Amerikalı Müslüman kadınlarla yapılan başka bir çalışmada ise çok eşliliğin, erkeklerin kötüye kullanımına ve istismara işaret ettiği belirtilmektedir (Hassouneh-Phillips, 2001: s.741). Yalçınkaya (2019, 42-43)’nın yaptığı bir çalışmada ise çok eşliliğin günümüzde sürdürüldüğü ve geleneksel toplumlarda “kumalık” olarak belirtilen erkeğin birden fazla kadınla ilişki içerisinde olma durumunun modern toplumlarda “metres” adı altında gerçekleştirildiği görülmektedir.

Çok eşlilik kadının statüsüne dair toplumsal yapının atfettiği değeri de göstermektedir. Bu bağlamda kadının bedeni ve cinselliği üzerinde kontrolü elinde tutan, geleneksel ataerkil sistemi besleyen mekanizmalardan biri çok eşlilik olmaktadır (Ökten, 2009: s.304). Dolayısıyla çok eşlilik konusunda toplumsal cinsiyet önemli bir gerçekliktir. Nitekim tarih boyunca toplumsal cinsiyete ilişkin ayrıma dünyanın her yerinde rastlanmıştır ve rastlanmaya devam etmektedir. Bu bağlamda kadın ve erkeğe biçilen roller ve atfedilen değerler farklılık göstermekte, erkek kadına göre üstün görülmektedir. Kadınlık ise erkek egemen bir kültürde erkeklik statülerinin imkan verdiği şekilde kurgulanmakta (Bingöl, 2014: s.113) kadının çocuk sahibi olması, özellikle de erkek çocuk sahibi olması önemli görülmektedir. Erkek çocuk sahipliğine verilen önem Türkiye de dahil olmak üzere (TBMM, 2011) Uganda (Beyeza-Kashesya vd., 2010: s.74), Hindistan (Bhat ve Zavier, 2007: s.2302), Vietnam (Haughton ve Haughton, 1995), Kore (Larsen, Chung ve Gupta, 2010), Bangladeş (Chowdhury ve Bairagi, 1990) gibi dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanmaktadır. Dolayısıyla kadının önemli görevlerinden biri çok sayıda çocuk sahibi olmak, özellikle de erkek çocuk sahibi olmaktır. Geleneksel toplum yapısında erkek çocuk, dayanılacak bir güç ve soyun devamlılığında önemli bir unsur olarak nitelendirilmektedir. İlk çocuğun erkek olması da avantaj olarak görülmektedir. Böylelikle diğer kardeşlerine yol göstereceği, onlara yardımcı olacağı

düşünülmektedir. Kadın, eşi ile bağının kuvvetlenmesi, eşi ve ailesinin gözünde statüsünün ve değerinin artması; erkek ise erkek adamın erkek oğlu olacağı düşüncesi, baba soyunun devamı ve aileye kaynak sağlanması gibi gerekçelerle erkek çocuk sahibi olmak istemektedir (TBMM, 2011: ss.16-23). Dolayısıyla erkek çocuk; kadın, erkek ve ailenin gücünü, itibarını göstermektedir (Ökten, 2009: s.307). Bu durum ise “yoksulluk”, “ataerkil yapı”, “toplumsal cinsiyet ayrımcılığı”, “toplumun genel eğitimsizliği ancak özellikle kadının eğitimsizliği”, “kadının statüsünün düşük olması”, “ekonomik bağımlılık” gibi nedenlere dayanmaktadır (TBMM, 2011: s.55).

3. Araştırmanın Yöntemi

Edebiyat sosyolojisi, edebiyatı sosyolojiye dayandırmakta ve edebiyat-sosyoloji arasındaki ilişkiyi göstermeye çalışmaktadır. Burada önemli bir kaynak, toplum ve toplumsal normlardır. Benliğin zaman ve mekândan soyutlanamaması gibi, yazar açısından da eser, dönem ve toplumun da birbirinden ayrı düşünülemeyeceği; edebiyatı merkeze alan sosyolojik eylemlerin yazarın bilinci dışında kaleme aldıklarını da incelediği; bunun için de sosyal çevre ile edebiyat eserleri arasındaki bağın çözümlenmesi gerektiği söylenebilir (Cuma, 2009: 92-93). Atif Yılmaz’ın senaristliğini yaptığı eserlerde de dikkat çeken unsur, toplumsal yapıdaki gerçeklikleri sunmasıdır. Atif Yılmaz’ın toplumsal yapıdaki gerçeklikler dâhilinde kadınlık ve erkeklik konularına da yer verdiği görülmektedir. Nitekim 1968 yapımı “Güllü” filminde namus, imam nikâhı; 1977 yapımı “İbo ile Güllüşah” filminde başlık parası; 1981 yapımı “Deli Kan” filminde kız kaçırma; 1988 yapımı “Kadının Adı Yok” filminde toplumsal yapıdaki kadının ikincil konumu ve buna bağlı yaşanan olumsuz durumlar; 1990 yapımı “Berdel” filminde başlık parası, berdel evlilik, kumalık; 2004 yapımı “Eğreti Gelin” filminde ise eğreti gelin olarak ifade edilen kadın tarafından erkeğin her anlamda evliliğe hazırlanması konuları ele alınmaktadır. Demiray (1987)’ın yaptığı bir çalışmada da Atif Yılmaz’ın Mine, Bir Yudum Sevgi ve Dul Bir Kadın filmlerini ele aldığı, bu filmlerde kadınların cinsiyetleri nedeniyle toplumda karşılaştıkları sorunlar, kimlik arayışları ve toplumsal baskılara karşı koyma çabaları ile yaşam öykülerine yer verdiği görülmektedir. Bu çalışmada ise 1974 yapımı Kuma filmi ele alınmaktadır. Kuma filminin çalışma kapsamında değerlendirilme sebebi ise günümüzde hala çok eşliliklerin sürdürülüyor olması, Atif Yılmaz’ın daha önceki eserlerinde görüldüğü gibi toplumsal gerçeklikler ekseninde kadınlık ve erkeklik unsurlarının işlenmesi, çok eşliliğin sosyo-kültürel unsurlar dâhilinde yansıtılmasıdır. Kuma filmi toplumsal yapı, bu yapıdaki toplumsal cinsiyet unsurları ve söylemler yoluyla çok eşliliği ele almaktadır. Dolayısıyla çok eşliliğin toplumsal öğeler dâhilinde açıklanabilmesi için çalışmada Kuma filmi tercih edilmiştir.

Kuma filminin analizinde ise dilin kullanımı ve toplumsal söylemler çıkış noktası olmaktadır. Nitekim Çelik (2013: s.63), edebiyat sosyolojisi dâhilinde gerçekleştiren analizlerde eserlerin hem dilsel hem de toplumsal yönlerinin ortaya konulduğunu belirtmektedir. Böylelikle sosyolojik açıdan da dilin kullanımı önemli olmaktadır. Çalışmada ele alınan Kuma filminde, dilin kullanımı karakterlerin söylemleri üzerinden ele alınmak istenmekte böylelikle metinsel bir analizin ötesine geçilmiş olmaktadır. Bu amaçla çalışmada bir nitel araştırma tekniği olan söylem analizi kullanılmaktadır. Çünkü Johnstone (2002: ss.6-8)'un belirttiği üzere, gerek bireylerin dünyaları gerekse de dünya bireylerin söylemleri aracılığıyla şekillenmektedir. Dolayısıyla söylemler, bireylerin eylemlerinin de merkezindedir. Böylelikle söylem analiziyle toplumda bireyler hakkındaki sorulara cevap verilebilmektedir. "...söylem, insan deneyimlerini yansıtır ve aynı zamanda da bu deneyimlerin önemli kısımlarını kurar. Bu nedenle, söylem çözümlemesi, söylemin etkilediği veya söylem tarafından kurulan insani deneyimin herhangi bir parçasıyla ilgili olabilir." (Punch, 2011: ss.215-216). Dolayısıyla çalışmada sosyo-kültürel yapıda söylemler aracılığıyla bireyler üzerinde hangi şekillerde tahakküm kurulduğu ve bireylerin bu söylemleri içselleştirerek yaşamlarına nasıl entegre ettikleri gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, çok eşlilik olgusu ele alınmakta "Kuma" filmi, söylem analizine tabi tutularak sosyo-kültürel açıdan geleneksel ve ataerkil değerler ekseninde evliliğin nasıl bir öneme sahip olduğu, kumalığa nasıl bakıldığı, çocuk sahibi olma açısından kumalığın nasıl meşrulaştırıldığı, evli bireyler üzerinde çocuk sahibi olmaları yönünde nasıl bir baskı kurulduğu ve erkek çocuk tercihinin gerekçeleri görülmek istenmektedir. Filmde, özellikle evlilik ve çocuk sahipliğine yönelik baskıların, bireyleri kuma fikrine zorladığı, onları etkilediği ve yaşamlarını toplumsal yapı dahilindeki söylemlere göre entegre etmeye çalıştıkları gösterilmektedir. Böylelikle toplumsal yapı ve bu yapıda bireyler tarafından gerçekleştirilen söylemler, bireylerin hayatları üzerinde tahakküm kurmakta ve kadın-erkek ilişkileri de bu çerçevede şekillenerek toplumsal cinsiyet rollerine dair beklentiler oluşturulmaktadır. Buna göre, "Kuma" filmindeki söylemler; geleneksel ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde değerlendirilerek evliliğe yaklaşım, erkek çocuk baskısı ve kayınvalide unsuru, çocuk sahipliğine yönelik sosyal çevre ve din unsuru, kuma kararı ve kuma ile ilişkiler olmak üzere dört kategoride incelenerek yorumlanmaktadır. Yapılan incelemeler ve yorumlamalar neticesinde, filmdeki söylemler yoluyla toplumsal yapı unsurlarının bireyler üzerindeki tahakkümünün, toplumun kadınlık-erkeklik rolleri ve bireylerin yaşayış tarzı üzerindeki etkisinin gösterilmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Araştırmada Ele Alınan Filmin Künyesi

1974 yılında yönetmenliğini ve senaristliğini Atıf Yılmaz'ın yapmış olduğu Kuma filmi geleneksel ataerkil yapının hâkim olduğu bir bölgede çocuk sahibi olmanın önemini sergilemektedir. Geleneksel ataerkil yapı üzerinden çocuk sahibi olma vurgusunun ön plana çıkarılması, erkek çocuk sahibi olmanın önemi, buna yönelik damgalayıcı ifadelerin kullanımıyla birlikte bir kadın ve eşinin toplumsal yapının söylemleri yoluyla evlilik hayatlarının nasıl etkilendiği filmde konu edilmektedir.

Filmin ana karakterleri Hanım, Ali, Cennet, Zeliha, Cinci Ağa, Hamid Ağa, Hatçe'dir. Filmde yer alan karakterlerin genel özellikleri şu şekildedir:

- Hanım: Evliliği boyunca, uzun süre çocuğu olmamış ve bu yüzden eşine yönelik toplumda olumsuz tanımlamalar olmaması için kendi isteğiyle üzerine kuma getirmiştir. Ancak bir süre sonra hamile olduğunu öğrenmiş, kumasının "iffetsizlik"le suçlaması üzerine köylüler tarafından taşlanmış ve eşi tarafından kurtarılarak birlikte köyü terk etmişlerdir.

- Ali: Hanım'ın eşidir. Erkek çocuk sahibi olması için annesi tarafından sürekli baskı görmüştür. Köylülerin hakaretlerine, aşağılamalarına ve kendisiyle alay edilmesine maruz kalmıştır.

- Cennet: Ali'nin annesidir. Ali'nin varlıklı bir köy kızıyla evlenmesini ve erkek torununun olmasını istemiştir. Bu yüzden başlarda Hanım'ı gelin olarak istememiş, daha sonrasında Hanım ve Ali üzerinde çocuk sahibi olmaları yönünde sürekli baskı kurmuştur. Hanım'ın kuma bulması üzerine olumsuz davranışlarından dolayı af dilemiş ve gelen kumanın hamilelik haberinin ardından vefat etmiştir.

- Zeliha: Hanım'ın kumasıdır. Gözleri görmemektedir. Yaşadığı aileden kurtulmak için kuma gelmek istemiş, sonrasında Hanım'a yönelik olumsuz davranışlar sergilemiştir. Hamile olduğu sanılırken doğum zamanı karnındaki şişliğe rağmen hamile olmadığı görülmüş, sonrasında Hanım'ın hamile olduğunu öğrenince Hanım'ı iffetsizlikle suçlayarak onun köylüler tarafından taşlanmasına sebep olmuştur.

- Cinci Ağa: Köyün imamıdır. Yörede dini açıdan saygınlık görmesi sebebiyle köyde söylemlerine itibar edilmiştir. Birden çok eşi ve çok sayıda çocuğu vardır. Hanım'ın da eşlerinden biri olmasını istemiş ve böylelikle çocuk sahibi olacağını düşünmüştür.

- Hamid Ağa: Ali'nin kızıyla evlenmemesi üzerine, çocuğu olmaması bahanesiyle ona karşı köylüyü kıskırtmış ve olumsuz söylemlere neden olmuştur.

- Hatçe: Cinci Ağanın eşlerinden biridir. Hanım'a çocuk sahibi olması yönünde tavsiyeler vermiş, en sonunda Hanım'ı taşıyanlardan biri olmuştur.

5. Araştırmanın Bulguları

Araştırmada, 1974 yapımı “Kuma” filmi ele alınarak geleneksel ataerkil yapıda bireylere yönelik gerçekleştirilen söylemler, söylem analizine tabi tutulmaktadır. Gerçekleştirilen söylem analizi sonucunda elde edilen bulgular; geleneksel ataerkil yapının unsurları dâhilinde toplumsal yapının bireyler üzerinde kurduğu tahakküm ve bu yapı içerisinde kadın-erkek ilişkilerini şekillendiren toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde değerlendirilerek evliliğe yaklaşım, erkek çocuk baskısı ve kayınvalide unsuru, çocuk sahipliğine yönelik sosyal çevre ve din unsuru, kuma kararı ve kuma ile ilişkiler olmak üzere dört başlık altında incelenmekte ve yorumlanmaktadır.

5.1. Evliliğe Yaklaşım

Evlilik, tüm toplumlarda aile kurumunun temeli olması bakımından önemli görülmektedir (Malkoç ve Güren, 2018: s.226). “Sevme ve sevilme ihtiyacı”, “iki kişinin biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinim ve güdülerini doyurması”, “dünyaya yeni nesiller getirme”, “toplumda bir yer edinebilme”, “birlikte güven içinde olma ve korunma duygusu”, “dayanışma duygusunu hissetme”, “geleceğe güvenle bakabilme”, “birbirlerinden onur ve kıvanç duyabilme” ve “cinsel yaşamın sağlıklı olarak düzenlenmesi” gibi amaçlarla evlilik gerçekleştirilmektedir (Canel, 2011: s.20). Kuma filminde de evliliğe önem atfedildiği ve evliliğe yönelik söylemlerin bulunduğu görülmektedir.

Ali... Ali dedim. Gayri direnmiyom oğul. Bu halların yetsin, askerden geleli aylar oldu... Anan Cennet'in bi ayağı çukurda. Dünya gözüyle evime gelin, torun geldiğini görmiyim mi? Nine olduğumu bilmiyim mi? Oğlumun oğlunu beşiklerde sallamayım mı? Oyunu bırak da bir iyi düşün. Hamid Ağanın bi kızı var. Sana yangın. Bi evin bi kızı. Azıcık çirkinceymiş, olsun. Varlıklı ya... Güzellik ekmeğe sürülüp yenmez oğul. Onu beğenmezsen Sado Ağanın haberi var. Kız süzüm süzüm süzülmiş yoluna. Ama onu da beğenmez burun kıvrırsın sen. Güzel olup çıpçiplak olacağına olsun da böylesi olsun. (Cennet)

Buna göre, askerliğin erkekler açısından evlilikte bir kriter olduğu görülmektedir. Toplumsal açıdan erkek olma sürecinde sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik süreçlerinin geçilmesi ve bu süreçlerde başarılı olunması beklenmektedir (Yavuz, 2014). Dolayısıyla erkeklerin, askerlik yaptıktan sonra iş bulmaları ve evlenmeleri gerekmektedir. Filmde de bu durum görülmekte olup askerlik yapmış olmak, evliliğin önünde bir engelin kalmamasını ifade etmektedir. Diğer yandan, evliliğe yönelik söylemlerin yaşlılık algısı üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Yaşlılık ile ölüm olgusu özdeşleştirilmektedir. Nitekim Karakuş, Öztürk ve Tamam'ın (2012: s.43) da belirttikleri üzere, genellikle yaşlıların ölüme en yakın bireyler olduğu düşünülmektedir. Böylelikle filmde, yaşlı bireylerin çocuklarının evlendiklerini ve torunlarının olduğunu görmek istedikleri belirtilmektedir. Aközer, Nuhrat ve Say'ın (2011: s.121) ifade ettikleri gibi torun sahibi olmak

yaşlılar açısından hayatlarının en güzel tecrübelerinden biri olmaktadır. Ancak filmde, torun beklentisinde cinsiyet tercihinin erkek torundan yana olduğu ve torun kelimesiyle erkek torunun kastedildiği görülmektedir. Ökten'in (2009: s.306) yaptığı bir çalışmada da "çocuk" kelimesinin hem çocuk hem de erkek çocuk anlamında kullanıldığı belirtilmektedir. "...bende Cennet karıysam Dallı sülalesini köreltirmem sana." (Cennet) ifadesi de bu durumu göstermekte erkek çocuğun soyun sürdürülmesi açısından önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla evlilikle ilgili "Tarihsel ve toplumsal bir ilişki biçimi olarak evlilik, biyolojik yeniden üretimin ya da diğer bir deyişle soyun devamının sağlanmasında etkili bir kurumdur." (Güneş, 2018: s.29) ifadesini kullanmak yerinde olmaktadır. Böylelikle evlilik, filmde soyun sürdürülmesi için erkek çocuk sahibi olunması gerekliliğini belirten bir kurum olarak tasvir edilmektedir. Diğer yandan, evlenilecek bireyin sosyo-ekonomik durumunun güzellik-çirkinlik gibi kavramların önüne geçtiği görülmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerin, çocuklarının evlenecekleri kişilerin sosyo-ekonomik durumlarının yüksek olması beklentisinde oldukları söylenebilir.

Buna paralel olarak evliliği gerçekleştirecek bireylerin de geleneksel söylemleri olduğu görülmektedir. "Dallı sülalesi körlenmeyecek ana. Boy boy torunların olacak, bi de civan gelinin. Seni baş köşelerde oturtacak, bi dediğini iki etmeyecek... Torun değil mi senin istediğin? Boy boy olacak. Hacerden kavi, köyün bütün kızlarından güzel." (Ali) ifadesi bu durumu gösterir niteliktedir. Böylelikle, erkek çocuk ile soyun sürdürüleceği inancı görülmekle birlikte kadının özel alan içerisinde aileye ve çocuklara bakma noktasında rollerine vurgu yapıldığı söylenebilir. Annelik, eş olma, aileye hizmet etme gibi roller kadınla özdeşleştirilmektedir. Bu da toplumsal yapının cinsiyete yönelik rollerde belirleyici olduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerine göre bireylerin yapıp etmelerinin şekillendirildiğini göstermektedir. Böylelikle Oakley (1972)'in toplumsal cinsiyetin toplumsal olarak yapılandırıldığı, Chodorow (1999)'un toplumda kadın ve erkeğin cinsiyetlerine göre rol beklentilerinin bulunduğu düşünceleri burada yansıma bulmaktadır. Yapılan bir çalışmada da toplumsal cinsiyetin, toplumsal açıdan bireyin cinsiyetine ilişkin beklentilere, bireyin toplumsal konumuna işaret ettiği belirtilmekte ve kadınların özel alanla sınırlı roller dâhilinde konumlandırılmalarının kadınları ikincilleştirdiği, kadın-erkek eşitsizliğini yarattığı (Vatandaş, 2007: ss.29-49) belirtilmektedir. Filmde de kadına biçilen rollerin özel alanla sınırlı olduğu görülmektedir. Bu anlamda kadın özel alanla ilgili rollerle çevrenmekte ve aileye hizmet etme, çocuk bakımı gibi pek çok rol kadına aktarılmış olmaktadır.

5.2. Erkek Çocuk Baskısı ve Kayınvalide Unsuru

Türk toplumunda evlenmenin yanı sıra çocuk sahibi olmak da sosyo-kültürel açıdan oldukça önemli görülmekte, özellikle kırsal bölgelerde, evli çiftler üzerinde bir baskı oluşturulmakta ve çocuk beklentisine girilmektedir (Kılıç, 2012: s.297). Gelişmekte olan ülkelerde, Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu geleneksel toplumlarda, kırsal bölgelerde erkek çocuk tercihi daha fazla görülmektedir. Bunun sebebi, erkek çocuğun soyun devamlılığını sağlayacağı, ailenin itibarını arttıracığı düşüncesi olmaktadır (TBMM, 2011: s.59). “Kuma” filminde de erkek çocuk sahibi olunmasına yönelik vurgu yapılmaktadır. Bu vurgu, bireyler açısından bir baskı unsuru haline gelebilmektedir. Filmde çocuk baskısı evlilik söylemleriyle birlikte başlamakta ve sonrasında da sürdürülmektedir.

TBMM'ye (2011: s.77) göre, erkek çocuk sahibi olunamadığında kadınların eşlerinden, kayınvalidelerinden, komşularından baskı gördükleri belirtilmektedir. Nitekim şu ifadeler de bu durumu göstermektedir:

Ali... Ali... Avradını severken dölünü düşün. Hanım gelin Alimi severken Dallı sülalesini düşün. Oğul verdim, oğul isterim senden... İştittin mi beni Hanım gelin? Alimi severken eşkin kısrak ol. Döl tutup döl ver. Oğul verdim, oğul isterim senden. Oğul isterim, oğul. (Cennet)

Cennet'in söylemleriyle erkek torun isteği nedeniyle kadın ve erkek üzerinde oluşturulan baskı görülmektedir. Bu baskı sadece ev sınırlarında kalmamakta, sosyal çevrede de sürdürülmektedir. Cennet'in köylü bir kadın ve kadının çocuğuna “Her yılın bir tane, her yılın bir tane. Altıyı geçti. Aha yedinciye durdu maşallah. Koca gözlü Allah anan karıya yedinciye verirken bizim gelinden bir taneciği esirger oldu.” şeklinde yakınması da bu durumu göstermektedir. Dolayısıyla sosyo-kültürel perspektiften bakıldığında birden çok çocuk sahibi olmak bir statü göstergesi ve doğurganlık ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Ökten'in (2009: s.306) yaptığı bir çalışmada da doğurganlığın toplumsal açıdan kadının statüsünü arttırabilmesi için doğan çocuğun cinsiyetinin önemli olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan, erkek çocuk sahibi olabilmek için kadınların peş peşe hamilelik dönemleri yaşadıkları, erkek çocuk sahibi olana dek sürecin devam ettiği de görülmektedir (TBMM, 2011: s.14). Böylelikle toplumsal açıdan çocuk sahibi olmak da kadına biçilen bir rol olarak tanımlanmış olmakta ve bu durum kadın açısından toplumsal baskıyla sonuçlanabilmektedir.

Kadına yönelik erkek çocuk konusunda gerçekleştirilen baskı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2011) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından hazırlanan ‘Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler’ raporunda “psikolojik şiddet” olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, gerek ailenin gerekse toplumsal çevrenin çocuk sahibi olunmasına yönelik baskısı özellikle de erkek çocuğa yönelik

gerçekleştirdiği baskı, kadın üzerinde psikolojik şiddet uygulandığını göstermektedir. Filmde de bunun örneklerine sıklıkla rastlanılmaktadır:

Bak o tohum saçıyor tarlaya. (Ali'yi gösteriyor.) Bir de bakan yeşile durmuş, fıskırmış. Ya senin tarla? Ya senin tohum gelin? Bir yıl derim, neredeyse bir yıl olacak evleneli... Aklını başına devşir. Ben döl isterim senden. Dallı sülalesinin dal verdiğini görmezsem gözlerim açık gider. Oğluma iyi sokul, candan sokul. Tohumumuzun yeşerip yettiğini görmeliyim. Aha şu tarlalar gibi. Hadi burda da olur o işler. Hemen sarıl erine. Hadi, hadi... (Cennet)

Bu ifadelerde “tohum” ve “tarla” metaforlarından yararlanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolleri dâhilinde düşüldüğünde tohumu eken olarak erkeğin yaratıcılık niteliği olduğu, kadının ise tohumu besleyip büyütmesi anlamında yaratılmış olanla (Delaney, 2001: s.24) özdeşleştirildiği söylenebilir. Böylelikle erkeğin tarlaya tohum ektiği ve kadının da tohumun ekildiği tarla olduğu belirtilmektedir. Toplumsal yapıda da sağlıklı her erkeğin çocuk sahibi olabileceği düşünülmekte, evliliğin üzerinden birkaç yıl geçmişse ve bu süre zarfında çocuk sahibi olunamadıysa toprak verimsiz görülebilmekte ve kısır olarak nitelendirilebilmektedir (Büyükokutan Töret, 2017: s.181). Bu ise baba ve yaratıcı rolüyle erkeğin ön planda olduğunu, anne ve yaratılanın beslenmesi, bakılması açısından ise kadının ikinci planda kaldığını göstermekte, böylelikle erkeğin kadın üzerindeki tahakkümüne işaret etmektedir. Nitekim Connell (2005: s.77)'ın hegemonik erkeklik kavramıyla erkeğin kadından daha güçlü olduğu bu haliyle de erkeğin kadın üzerinde tahakkümü bulunduğu söylenebilir. Erkeğin toplumsal açıdan yaratıcı ve üstün şekilde konumlandırılması da hegemonik erkeklığe işaret etmektedir. Böylelikle hegemonik erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurma gücü, yaratıcı niteliği sebebiyle kadından üstün olması ve soyu sürdürme açısından önemi vurgulanmış olmaktadır. Delaney (2001: s.24) de soyun erkek tarafından sürdürüldüğünü belirtmektedir. Böylelikle erkek soyu devam ettirme rolüne sahip olmaktadır. Soyun devamı için de erkek çocuk sahibi olmak önemli görülmektedir. Çünkü soyun devamının sağlanması görevi, babadan oğula aktarılmakta sahip olunan erkek çocuğun soyu devam ettireceği düşünülmektedir (Ökten, 2009: s.306). Bu durum, evliliğin amaçlarından birinin soyun sürdürülmesi olduğunu, toplumsal cinsiyet rolleri açısından ise erkeğin soyun devamlılığını sağlama rolüne vurgu yapıldığını göstermektedir. Salman (2013) da araştırmasında “tarla ve toprak” metaforlarını kullanmaktadır. Dolayısıyla filmde görüldüğü üzere, tohumla tarla nasıl yeşeriyor ve bereketli hale geliyorsa çocuk sahibi olarak da ailenin bereketinin artacağı düşünülmektedir. Evlilik süresi de burada önemli bir faktördür. Evlilik süresinin uzaması ve bu süre zarfında çocuk sahibi olunmamasına yönelik söylemler, evliliğin gerçekleşmesinin hemen ardından sosyo-kültürel açıdan çocuk beklentisine girildiğini göstermektedir. Böyle bir durumda çocuk sahibi olacak bireylerin, çocuk sahipliğine yönelik fikirleri önemsenmemekte ve çocuk sahibi olmak zorunlu görülmektedir.

Çocuk baskısının yansıma bulduğu bir söylem ise Cennet'in bebek için bir beşik kurarak boş beşiği sallaması ve bu sırada “Uyusun da büyüsün nenni. Oğlumun oğlu büyüsün nenni. Dölsüzlere döl indir nenni. Düşmanlarım çatlasın nenni.” şeklinde ninni söylemesi olmaktadır. Bu söyleme göre, erkek çocuk sahibi olmanın düşman olarak tanımlanan bireylere karşı üstünlük sağlayacağı düşünülmektedir. Bu durum, TBMM (2011: ss.15-16)'nin de bir çalışmasında belirttiği üzere, çocuk sahibi olmanın erkeğe, kadına ve aileye bir statü atfedeceği düşüncesini göstermektedir. Böylelikle erkeklik, aileye güç ve itibar sağlayan bir şekilde konumlandırılarak kadın ikincilleştirilmektedir.

Filmde, hegemonik erkeklik erkeklerin birbirleriyle rekabeti ve birbirlerine üstünlük kurma mücadelesi olarak kurgulanmaktadır. Nitekim Hanke (1992: s.190)'ın belirttiği üzere hegemonik erkeklik sadece erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü değildir, aynı zamanda erkeklerin birbirlerine karşı da tahakküm kurma çabalarını ve mücadelelerini de ifade etmektedir. Dolayısıyla filmde çocuk sahibi olmak özellikle de erkek çocuk sahibi olmak toplumda idealize edilen hegemonik erkeklik konusunda önemli durum olarak nitelendirilmektedir. Bu koşul gerçekleşmediğinde ise idealize edilen hegemonik erkekliğin dışında kalılabilmekte ve erkeğin diğer erkekler karşısında statüsü olumsuz etkilenebilmektedir. Çünkü çocuk sahibi olmak aile için olduğu kadar erkek için de bir statü göstergesi olarak görülmektedir. Bu doğrultuda filmde, Ali'ye yönelik damgalayıcı ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Nitekim kahvehanedekilerin Ali'ye “Siz tarlaya bakıp ne edeceksiniz? Eşeğine bakın asıl. Eşek bile eşekken kancıklığını nasıl bilmiş de döl vermiş” söyleminde bulunarak gülmeleri, çocukların bu söylem üzerine Ali ile alay etmeleri bu durumu göstermektedir. Buna ek olarak gelen kumanın, “Dölsüz Ali adın, boynuzlu Ali'ye çıkmasını” şeklindeki söylemi sosyo-kültürel açıdan bireylere yönelik tanımlama ve damgalamaların olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla daha önce belirtilen erkekliğin inşa edildiği aşamalar olan sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik aşamalarına baba olmanın da eklenebileceği söylenebilir. Çünkü özellikle kahvehanedekiler tarafından baba olmak ya da olamamak erkeklerin birbirleriyle güç mücadelesi içinde olduklarını ve kumanın söylemleri de “erkek” olarak anılabilmek için çocuk sahibi olmanın gerekliliğini göstermektedir. Kısacası, erkekliğin bir aşaması da babalık olurken babalık üzerinden üstünlük mücadelesi verilebilmekte ya da kişiler üzerinde damgalayıcı ifadeler kullanılabilmektedir. Dolayısıyla babalık rolü, erkeklerin bir rolüdür (Freitas vd., 2009) ve erkeklik sürecinde geçilmesi gereken toplumsal süreçlerden biridir (Şenol ve Erdem, 2017).

Filmde, çocuk sahibi olamamasının üzerine kahvehanedekilerin Ali'ye yönelik alaycı söylemlerinin ardından Ali'nin erkeklik ve güç gösterisi olarak tüfeği eline alması üzerine annesi Cennet'in şu ifadeleri kullandığı görülmektedir:

Adam mı vuracaksın? Ellerin ne suçu var?... Adam vuracağına avradını düşür yakandan. Çek git de. Bana yaramazsın, dölsüz dölöksüz avrat istemiyorum de. De hadi diyebilirsen. Görmüyor musun? Ocağımızın dumanı gitti. Betimiz bereketimiz kaçtı. Bire bin veren o güzel tarlamız bile tohumunu zor verir oldu. Düşür yakandan bu avradı. Bunca uğursuzluk hep onun yüzünden. Var git de, çek git kısır avratlara yaramaz de. Vay akılsız Alim. Nice dölücü kızlar uğruna yanıp tutuşurken gittin, gittin de kendini de zebun ettin anacığımı da. (Cennet)

Ali'nin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, kayınvalide gelininde kusur olduğunu düşünürken oğlunda kusur görmemektedir. Çocuk sahibi olamaması, bir kadının terk edilmesi ya da evden gönderilmesi için geçerli bir sebep olarak değerlendirilmektedir. Kadın, doğurgan bir varlık olarak görülmekte ve aksi durum kabul edilememektedir. Bir çalışmada da, doğurganlığın erkek çocuğu teşvik eden bir toplumsal yapıyla ilgili olduğu, bu açıdan geleneksel toplumlarda çocuk doğurmak, özellikle de erkek çocuk doğurmanın kadının yararına olduğu (TBMM, 2011: s.14) belirtilmektedir. Çocuk sahibi olamamak, bereketle de ilişkilendirilmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi tohum ve tarla metaforlarıyla ilişkili olarak düşünülen çocuk sahipliği ile bereketin de olacağı, hem hanenin hem de tarlanın bereketinin geleceği düşünülmektedir.

5.3. Çocuk Sahipliğine Yönelik Sosyal Çevre ve Din Unsuru

Kadınlar, çocuk özellikle de erkek çocuk sahipliği konusunda kayınvalidenin yanı sıra komşular gibi sosyal çevreden de baskı görmekte psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar (TBMM, 2011: s.79). Dolayısıyla baskı, sosyal çevreden de gerçekleşmekte ve din unsuru bir umut olarak görülmektedir. Burada “Evlilikten sonra hamileliğin gecikmesi genellikle çocuğu olmayan kadınları, tıbbi tedavi yöntemlerine müracaatın yanı sıra birtakım halk hekimliği uygulamaları ve dinsel-sihirsel nitelikteki pratikleri yapmaya sevk etmektedir.” (Kılıç, 2012: s.297) denilebilmektedir. Dolayısıyla, aile içerisindeki yerini meşrulaştırmak, ailedeki itibarını arttırmak amacıyla kadın çocuk sahibi olabilmek için tıbbi uygulamaların yanı sıra türbelere ziyaretlere gidip buralarda dualar edebilmekte, kurban kesme, adakta bulunma, yaşanan yörede dini açıdan saygınlığı bulunan bireylere başvurma yollarını seçebilmektedir (Büyükokutan Töret, 2017: s.181). “Kuma” filminde de, gerek ailede gerekse sosyal çevrede yoğun bir şekilde gerçekleştirilen çocuk baskısı sonucunda kadının köyün imamından yardım istediği, daha sonrasında ise Hıdrellez’de bir beşik ve oyuncak bebekle dilek dilediği görülmektedir. Böylelikle bireylerin hayatında dini inanışların etkisinin önemli bir yeri olduğu ve çocuk konusunda gerek söylem gerek davranışlar yoluyla gerçekleştirilen baskılar sonucu bireylerin tıbbi uygulamaların yanı sıra dine başvurdukları dini açıdan saygınlığı bulunan bireylerden yardım isteme, türbelere gitme, adak adama vb. davranışlarda buldukları söylenebilir.

Hıdrellez günü Hanım dilek dilerken Hatçe'nin "Kusur sendeyse kolay. Cinci Ağanın bahçesindeki kutlu gölette bir güzel çimdin, üç kulhü, bir elham okudun mu tarlan döl tutuverir. Yılına varmaz kucağında bebeğini pışpışlarsın." söylemi bu durumu göstermektedir. Dini özellik atfedilen bir yer ve edilen bir dua, çocuk sahibi olma yolunda bir umut olarak görünmektedir. Ancak, buradaki söylem çocuk sahibi olma konusunda etkili olmayınca "O zaman bi de İshak dedemizi dene hele... Gün batınca gider gün ışıyana dek dua edersin." (Hatçe) söylemi de türbelerde dua etme yoluyla dileğin kabul olacağına, isteğin gerçekleşeceğine vurgu yapmaktadır.

Dini açıdan duanın kişiler için bir umut olduğu belirtilirken İshak dedenin türbesinde Hanım'ın "Allah, yeri göğü yaratan yumurtaya can veren Allah'ım. Sana sığındım. Sen Hanım kuluna bir çocuk ihsan et. Beni dölsüz, bebedsiz koma. Köylük yerde yüzümü yere eğdirme büyük Allah'ım, koca Allah'ım. Beni duy, beni gör. Beni çocuk sahibi et" şeklinde dua ettiği ve sonrasında elinde bir bebekle "Mevlam bu taş a bir can ver" şeklinde şarkı söylediği görülmektedir. Bu dua, hem inanışa hem çocuk sahibi olma arzusuna işaret etmektedir. Çocuk sahibi olmak, kadının temel görevi olarak düşünülmektedir. Aynı zamanda, toplumsal açıdan çocuk sahibi olmadığı için damgalanma korkusunun olduğu da söylenebilmektedir.

5.4. Kuma Kararı ve Kuma İle İlişkiler

Kadın, çocuk sahibi olamadığı ve erkek çocuk doğuramadığında aile içerisinde statüsü azalmakta ve üzerine gelen kumaya katlanmak durumunda kalmaktadır. Çok eşlilik, erkek çocuk sahibi olamamanın sonuçlarından biri olarak değerlendirilmektedir (TBMM, 2011: ss.25-72). Çok eşli evliliklerde, evli olunan kadın kuma gelen kadının yanında ikinci plana atılmaktadır. Dolayısıyla kadın, ikinci plana atılmamak için, kumayı kendisi bulmaktadır. Böylelikle gelen kadın, kendisine kayınvalide gözüyle bakarak saygı duymakta ve ilk kadın da ev içindeki yerini sağlama almaktadır (Sezen, 2005: ss.188-189). Filmde de Hanım'ın kendisine kuma bulma isteğinde olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise Ali'nin "kusurlu" olmadığını sosyal çevreye göstermektir. Böylelikle birey üzerindeki sosyal-kültürel yapı tarafından gerçekleştirilen damgalamaların bireyler üzerinde olumsuz etki yarattığı ve aksinin ispatı çabasına girildiği söylenebilir. Bu durum, şu ifadelerle yansıma bulmaktadır:

Kimsenin dili dölsüz demelere eremeyecek sana. Ben benken dedirtmeyeceğim. Cümle köy senin dölsüz olmadığını bir güzel görecek. Varıp bir kuma bulacağım üstüme. Kendi elimle doğurgan bir kuma getircem. Sıra sıra çocuklar doğurdukça köylünün dili ağzına girecek. Görecekler günlerini hepsi. Ali'min çocuklarını ben büyütcem. Her birini çocuğum belliycem. Kundaklarını asıcam, beşiklerini sallıycam. Kuma getircem üstüme Ali... Dölsüz Aliymiş, yalan! Ali değil dölsüz olan. Benim! Görürler onlar. Hepsi, hepsi görürler. Kuma getircem üstüme. (Hanım)

Belirtilen ifade, kuma bulmada sosyo-kültürel yapının söylemlerinin etkisini göstermektedir. Bireylerin çocuğunun olmaması, kısırlık (Slonim-Nevo, Al-Krenawi ve Yuval-Shani, 2008), neslin devamı için erkek çocuk sahibi olma isteği (Kılıç ve Altuncu, 2014: s.235) sebebiyle sosyo-kültürel yapıdaki söylemler ve bireylere yönelik damgalamalar, bunları ortadan kaldırma konusunda bireyleri zorlamaktadır. Filmde, söylemlere karşı seçilen yol, kuma bulmak olmaktadır. Nitekim kadınların toplumdaki eşitsiz konumlarını pekiştiren toplumsal cinsiyet rolleri burada etkinliğini sürdürmekte, onların kuma olmalarına ya da üzerlerine kuma getirilmesine karşı çıkamamalarına (Tuğrul Gezer, 2018: s.35) sebebiyet vermektedir. Filmde de geleneksel ve ataerkil değerler çerçevesinde kadın üzerinde çocuk sahipliği konusunda oluşturulan baskı, kadının kendi eliyle üzerine kuma bulmasıyla sonuçlanmaktadır.

Filmde kuma fikrine eş tarafından karşı çıkılmış olsa da eş ikna edilmekte ve kuma bulma yoluna gidilmektedir. Bu durum, şu şekilde belirtilmektedir:

Sen kaygılanma Ali. Kumamı el üstünde tutucam. Canım gibi sevcem onu. Hele bi de döl verirse çocuklarını çocuğum sayıcam. Kusur bende Ali, biliyorum... İstersen çocuk doğunca boşarsın onu... Bir evin bir kızını aramıyoruz ki. Güzel olmasa da olur. Maksat çocuk. Çocuk değil mi? (Hanım)

Hanım'ın söylemlerinden kuma getirme mantığında kumanın güzelliği ya da çirkinliğinin önemli olmadığı anlaşılmaktadır. Böylelikle önemli olan unsur, kumanın doğurganlığıdır. Kumanın çocuğu olması durumunda boşanmanın gerçekleşebileceği, çocuk sebebiyle kumaya değer verileceği, doğan çocukların sevilip sayılacağı, onlara bakılacağı belirtilmektedir. Diğer yandan, ifadelerde kadının çocuk sahibi olunamaması konusunda kusuru kendisinde bulunduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise daha önce belirtilen “tohum” ve “toprak” metaforlarıyla açıklanabilir. Büyükokutan Töret'in (2017: s.181) ifade ettiği üzere erkek tohum sahibi olarak yaratıcı nitelikte, kadın ise tohumun ekildiği toprak olarak yaratılanı besleme, büyütme nitelikleriyle anılmaktadır. Bu ise erkeğin, kadın üzerinde tahakküm kurduğu bir güç ilişkisini göstermekte yaratıcı olarak erkeğe güç atfetmektedir. Çocuk sahibi olamama durumunda ise toprağın yani kadının kusurlu olduğu düşünülmektedir. Böylelikle erkek açısından bir güç ve otoriteyi temsil eden hegemonik erkeklik korunmaya çalışılırken kadın açısından ise küçük düşürücü bir durum söz konusu olmaktadır.

Filmde, dikkat çeken diğer bir nokta da kumanın kendi isteğiyle gelmek istemesidir. Bu durum, kuma tarafından şu ifadelerle açıklanmaktadır:

Beni, beni alsana bacım. Bin liraya bile verirler. Al beni. Kulun kölen olayım kapında. Yeter ki bu gavurların elinden kurtulayım. İş çocuk doğurmaksa kolay. Anam karının on bir çocuğu var. Yeğenleriminkiler üçten az değil. Sülalem doğurgandır, yüzünü kara çıkartmam. Güzel kuma başına dert olur bacım. Tepene çıkar, evini sahiplenir. Beni al. Körlüğüme bakma. Elimin erdiği her işi

yaparım. Çocuklarım da senin olur. İstersen üstüne geçirtir, anaları sen olursun. Kurtar beni şu zalimlerin elinden bacım. (Zeliha)

Zeliha'nın ifadesine bakıldığında içinde bulunulan aileden kurtulma isteğinin kuma olmayı istemesinde etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla aileden kurtulma isteği, evliliğin gerçekleştirilmesinde bir gerekçe olarak değerlendirilebilir. Zeliha, ailedeki kadınların çok çocuklu olmasından dolayı kendisinin de çocuk sahibi olabileceğini düşünmekle birlikte çocukları ilk kadın olan Hanım'ın üzerine verebileceğini söylemektedir. Diğer yandan, kumalıkla ilgili güzel kumanın başa dert olacağı şeklindeki düşüncesi, ilk kadının geri plana atılabileceğini belirtirken bu nedenle kumanın güzelliğinin önemli olmadığı vurgusu bulunmaktadır. Tüm bunlar, kadının toplumsal konumunu göstermekte ve kadını değersizleştiren durumlar olmaktadır. Çünkü kadın, kendi eliyle üzerine kuma getirmekte ve kendi isteğiyle kuma olarak gidebilmektedir. Burada, doğurganlık önemsizlikte aile planlaması açısından doğacak çocukların bakımı düşünülmemektedir. Diğer yandan, kumalar arası ilişkilerde ilk evlenilen kadının geri plana atılmaması açısından gelen kumanın da fiziksel nitelikleri önemsiz görülmekte sadece doğurgan özelliği ile ilgilenilmektedir. Bu ise kadının çocuk sahibi olma rolüne atıf yapmakta toplumsal olarak kadın, anne olarak konumlandırılmış olmaktadır. Kadın açısından belirtilen diğer bir olumsuz durum ise Zeliha'nın ifadesinde görüldüğü üzere, görme engelli olmasından dolayı başlık parasının düşük olacağı söyleminde belirtilmektedir. Dolayısıyla başlık parasının, kadının fiziksel özelliklerine göre artma ya da azalma durumunda olduğu söylenebilir. Diğer yandan, filmde başlık parası gerekli bir olgu olarak nitelendirilmektedir. Kayınvalidenin "Bu iyi akıl, güzel akıl ya. Bedava avrat verirler mi insana? Başlık parası gerek. Onu nerden bulcaz? (Cennet) ifadesiyle de bu durum görülmektedir. Başlık parasına yönelik dikkat çeken bir nokta ise, başlık parası tamamlanmadan önce evliliğin gerçekleşeceğine dair bir para verilmesi, evlilik gerçekleşeceği zaman başlığın tamamlanmasıdır.

Hem de 1500e. 100 lirasını verdim. Belki beğenmezsin de paramız tümüyle yanmaz dedim. Güçlü, kuvvetli, genç, soyu soppu doğurgan cinsinden. Bir kusuru var yalnız. Ama yok zararı. Çocuk doğursun da nasıl olsa analık benden. Ne eksik hizmeti olursa ben yeterim. O doğursun sade. Doğursun da varsın gözü kör olsun... Tezden gidip alalım onu Ali. Hemen gidelim. (Hanım)

Belirtilen ifadeye göre başlık parası verilirken hepsi ödenmemekte, vazgeçilmesi ihtimaline karşı düşük bir miktar verilmektedir. Bu durum, kadının değerinin metalaştırılmasına sebep olmakta, kusurunun olması ya da güzelliği, çirkinliği başlık parasını etkilemekte, bu doğrultuda başlık parasının miktarı belirlenmektedir. Dolayısıyla güzellik veya çirkinlik, başlık parasını etkileyen (Khwajamir, 2015: s.182) unsurlar olmaktadır. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere filme göre kumalık söz konusu olduğunda temel unsur, kadının doğurganlığıdır. Böylelikle her ne kadar başlık parası ile kadının doğurganlığı arasında bir ilişki olmasa da (Mbaye ve Wagner, 2017: s.891) geleneksel sosyo-kültürel yapıda hem erkeğin çok eşliliği hem de kadının alınıp satılması usulüne

dayalı başlık parası mantığı meşru sayılmaktadır. Bunlar ise kadını değersizleştiren, kadının cinsel bir obje olarak görülmesine sebebiyet veren durumlar olarak nitelendirilmektedir.

Filmde, gelen kumanın hamileliği üzerine “...Zeliha döl tuttu, tarla yeşerecek.” (Cennet) ifadesi kullanılarak “tohum” ve “tarla” metaforlarına yer verilmekte, evin ve tarlaların bereketleneceği belirtilmektedir. Kumanın hamileliği, ilk kadın ile kumanın ilişkilerinde değişime sebebiyet vermektedir. Kuma, başlangıçta ilk kadının ne isterse yapacağını belirtirken hamileliğiyle birlikte her dediğini yapturmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Gözel ve Polat’ın (2017: s.108) belirttikleri gibi kumalar arasında anlaşmazlıklar ve psikolojik savaşların başladığı söylenebilmektedir. Kumanın “Bir daha da sokulduğunu duymayayım Alime. Duyarsam düşürürüm bebeği. İnadıma düşürürüm.” (Zeliha) ifadesini kullanması da bunu göstermekte, hamileliği istediğini yaptırma konusunda bir araç haline gelmektedir. Eşle ilişkilerin yanı sıra kuma, banyosunu yaptırma, yemeğini yedirme, saçını taratma gibi birçok işi ilk kadına yapturmaktadır. Hanım, çocuğun sağlıklı doğması için her işi yapsa da “Koca avrat, koca avrat... Kör bir kuma değil, kör bela Hatçe abla. Ucuza aldık diye sevinirken astarı yüzünü aştı. Mevlam gözünün ferini almış da kulağına, diline vermiş. Adımızı bu yaşta koca avrata çıkardı.” (Hanım) şeklinde sitemde bulunmaktadır. Dolayısıyla kuma, Hanım’a “koca avrat” şeklinde seslenmektedir. Bunun sebebi, daha önce belirtildiği üzere Hanım’ın kumayı kendisi bulması böylelikle de kumanın kendisini “kayınvalide” gibi görmesi olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, kumanın ilk kadına yönelik söylemleri psikolojik şiddet olarak da görülebilir. Kumalar arası ilişkilerin eş tarafından geri plana atılma korkusuyla rekabet ve çatışma eksenli olduğu böylelikle birbirlerine karşı psikolojik şiddet uyguladıkları söylenebilir. Böyle bir durum ise “kadının kadına şiddet”ini ifade etmektedir.

Kumanın, çocuk sahibi olmak için getirildiği eş tarafından da dile getirilmektedir. Nitekim Ali’nin söylemleri de bu durumu göstermektedir:

Malım mülküm koca avrat, samur kürküm koca avrat diye bir türkü var. Bildin mi onu? Ağlama hele. Gözünün yaşına yazık yavrum. Bakma ona. O bir kullanılacak eşek, o bir yumurtaya bastırılmış tavuk. Karıyı döl, herifi yol kocadır derler. Sen hep böyle genç, güzel kalacaksın. Kötü mü? Hele bir doğursun. Bir bir çaresini bulurum. Hiç tasalanma. (Ali)

Belirtilen ifadeyle Ali, kumaya yönelik “kullanılacak eşek, yumurtaya bastırılmış tavuk” benzetmelerini yaparak kadına yönelik küçük düşürücü söylemlerde bulunmakta ve sadece doğurganlığının istendiğini vurgulamaktadır. Bu durum da hegemonik erkekliğin bir göstergesi olup erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü ve kadının toplumsal açıdan ikincil konumunu göstermektedir. Diğer yandan “karıyı döl, herifi yol kocadır” ifadesiyle de kadınların yaşlılıkları ve yıpranmışlıklarıyla doğurganlıklarının paralel olduğu belirtilmektedir.

Filmde kumanın hamile olmadığı öğrenilmesi üzerine kuma “Tohum çürümüşse, tarla ne etsin hey Hanım?” (Zeliha) ifadesini kullanmaktadır. Böylelikle çocuk sahipliğinde kusur erkekte görülmektedir. Diğer yandan, Hanım’ın hamile olması üzerine kuması, iftira atarak onu iffetsizlikle suçlamaktadır. Çünkü kuma olduğu için geri plana düşmek istememektedir. Dolayısıyla kumalar arası ilişkilerde rekabet ve geri plana atılma korkusu temel olmaktadır. Kumanın söylemleri nedeniyle eşi tarafından evden atılması üzerine kuma, köy meydanında şu ifadeleri kullanmaktadır:

Komşular... Kulak verin dediklerime. Köyünüz Hanım karının yüzünden kahpeli köy oldu. Gavvat Ali yüzünden boynuzlu köy oldu. Dölsüz Ali’nin avradı gebe. Ali’den değil, oynaşından, kırığından gebe. Gayri bu köyde durulmaz. Ne namusu kaldı, ne bir şeyi. Karıları oynaş tutuyor, erleri boynuz büyütüyor. Ey ahali bu köyün namusu kimden sorulur? Sizden değil mi? Gavvat Ali ile kahpe avradını yaşatacak mısınız? Bırakacak mısınız köyün içinde gezsinler? Adınız kahpeli köy mü olsun komşular? Adınız kahpeli köye mi çıksın komşular? Duyun beni komşular! Komşular... Bu Ali gavvat Ali’dir, bu Ali boynuzlu Ali’dir. Böyle duyun, böyle bilin. (Zeliha)

Bu ifadeler, söylemlerin toplumsal damgalama ve kışkırtmalara neden olabileceğini göstermektedir. Böylelikle bir nefret söylemi oluşturularak sosyo-kültürel açıdan düşmanlık hissi yaratılmaktadır. Namus, nefret söylemi oluşturmak için bir araç olmakla birlikte namuslu olmanın kadınların bir rolü olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

...erkeğin tohumu oluşturan ve yeniden üretim sürecinde temel belirleyici olarak algılandığı soy ideolojisinde kadın “yaratıcı” tohumu saklayan, onu besleyen bir konumdur. Bu değerli yükün taşıyıcısı olması ve namusun kadın bedeni üzerinden tanımlanması dolayısı ile kadın(lık) sıkı “koru(n)ma/kontrol” duvarı ile çevrilmiştir (Ökten, 2009: s.307).

Böylelikle toplumsal açıdan kadına dair tanımlanan rollerden biri de namus olmaktadır. Bu rol, kadına ailenin namusunu köylülerin “Namusunu temizle.” şeklindeki söylemleri de namus üzerinden oluşturulan nefret söyleminin bir suç unsuruna dönüşmesine zemin hazırladığını göstermekte böylelikle namus cinayetleri meşrulaştırılmaktadır. Bu durum, Cengiz, Tol ve Küçükural (2004: ss.66-68)’ın yaptıkları bir çalışmada da görülmekte olup erkeklerin toplumda hakim olan erkeklik kalıpları içerisinde olabilmelerinin önemli olduğu, böylelikle erkeğin “namus bekçisi olma” rolünün de bulunduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda, erkeğin babalık, eş, aile reisliği, namus bekçiliği rollerini aile içinde üretip sürdürdüğünü dolayısıyla da erkeklik üretiminde mekanın da önemli olduğu belirtilmektedir. Filmde, erkeğin sürdürüldüğü mekan, bir köy ortamıdır. Bu köy ortamında hegemonik erkeklik üzerinden gerek kadın gerekse de erkekler arasında bir tahakküm ilişkisi olduğu görülmekte ve kadının bedenine yönelik namus bekçiliği yapmak da hegemonik erkeklik kapsamında yer almaktadır.

Tüm bunlar, sosyo-kültürel yapının unsurları ve söylemler aracılığıyla ataerkil, geleneksel yapıda bireyler üzerinde baskı yaratılarak varlığını göstermekte ve bu yapı dâhilinde bireylerin hayatlarını etkilemektedir. Dolayısıyla bireyler üzerinde sağlanan tahakküm, toplumsal yapı

dinamikleriyle gerçekleşmekte ve kadınlık-erkeklik rolleri buna göre şekillenmektedir. Böylelikle kadın; eş olma, çocuk sahibi özellikle erkek çocuk sahibi olma, aile hizmet etme, namuslu olma gibi özel alana dair rollerle özdeşleştirilirken erkek; ataerkil toplum yapısında toplumsal cinsiyet rolleriyle meşrulaştırılan hegemonik erkeklik kalıpları dâhilinde kamusal alanda olma rolüyle özdeşleştirilmekte ve erkekliğin ispatı, diğer erkeklere karşı güç mücadelesinin bir unsuru olarak erkek çocuk sahibi olması gerekliliği ile sağlanmaktadır.

Sonuç

Aile; bireylerin birlikteliklerini meşrulaştırdıkları, çocuk sahibi oldukları, bu çocukların bakımlarını üstlendikleri, bu anlamda sosyalizasyon sürecinin gerçekleştirildiği ve ebeveynlik, eş olma, aileye hizmet, evin geçiminin sağlanması gibi çeşitli rolleri icra ettikleri bir kurumdur. Toplumsal cinsiyet rolleri de ailede öğrenilmekte ve pekiştirilmektedir. Aile kurumunun oluşturulabilmesi açısından, evlilik önem taşımaktadır. Evliliğin gerçekleştirilmesiyle aile birliği kurulmaktadır. Evlilik çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilmekte olup eş sayısına göre evliliklerden bahsetmek mümkün olmaktadır. Buna göre, tek eşli evliliklerin yanı sıra çok eşli evlilikler de bulunmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin (2011) raporuna göre çok eşli evlilikler, önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde çok eşliliklerin erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurduğu ve kadının ikincilleştirildiği bir durum olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, ortaya konulan eserlerin toplumsal gerçekliklerden etkilenmeleri ve bu gerçeklikleri yansıtmaları sebebiyle sosyolojik analize tabi tutulabilecekleri düşüncesinden hareketle, çok eşliliğin sosyo-kültürel ögeler dâhilinde açıklanabilmesi için “Kuma” filmi ele alınmakta ve filmde bireylere yönelik söylemler, söylem analizine tabi tutulmaktadır. Böylelikle söylemler yoluyla bireyler üzerinde nasıl tahakküm kurulduğu ve söylemlerin bireylerin yaşamlarını nasıl şekillendirdiği görülmek istenmektedir. Filmde, toplumsal söylemler yoluyla evlilik ve çocuk sahibi olmaya yönelik bireyler üzerinde baskı kurulduğu ve bireylerin çok eşliliğe zorlandığı görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal yapı ve bu yapı içerisindeki söylemler, bireyler üzerinde tahakküm kurarak kadınlık-erkeklik rollerinin de yapılanmasına sebebiyet vermektedir. Böylelikle toplumsal cinsiyet rolleri; toplumsal yapının bireylere sunduğu, bireylerin cinsiyetlerine göre rol beklentilerini içeren ve sosyalizasyon sürecinde öğrenilen roller olarak görülmektedir. Bunun sonucunda “Kuma” filmindeki söylemler toplumsal yapının geleneksel ve ataerkil unsurları ile bunlara bağlı olarak oluşturulan toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde değerlendirilmekte, filmdeki söylemler; evliliğe yaklaşım, erkek çocuk baskısı ve kayınvalide unsuru, çocuk sahipliğine

yönelik sosyal çevre ve din unsuru, kuma kararı ve kuma ile ilişkiler olmak üzere dört kategoride incelenmekte ve yorumlanmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre öncelikle toplumsal yapıda evliliğe önem verildiği ve özellikle askerliğini yapmış olan erkeklerin evlenmelerinin beklendiği söylenebilir. Nitekim askerlik yapmak erkeklik açısından önemli bir dönüm noktası olarak görülmekte askerliğini tamamlamış erkeklerin iş bulmaları ve evlenmeleri gerektiği düşünülmektedir. Daha sonra ise erkeklerin babalık rolünü üstlenmeleri ve çocuk sahibi olmaları beklenmektedir. Evliliğin gerçekleşmesinin ardından kadın ise eş olma, aileye hizmet etme, çocuk sahibi olma, çocukların yetiştirilmesi ve bakımlarının gerçekleştirilmesi, namuslu olma gibi özel alana dair rollerle çevrelenmektedir. Kuma filminde, kadının özellikle çocuk sahibi olma rolüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Çocuk ile erkek çocuk kastedilmektedir. Erkek çocuk, soyun sürdürülmesi açısından önemli görülmekte erkek çocuk sahibi olmanın aileye prestij sağladığı düşünülmektedir. Bu durum, erkeğin, diğer erkekler karşısında kendisini kanıtladığı bir durum olarak da algılanmaktadır. Çünkü ataerkil zihniyetin sürdürülmesi açısından toplumda hegemonik erkeklik önemli görülmekte ve gerek erkeğin kadın üzerindeki gerekse de diğer erkekler üzerindeki tahakkümünü göstermekte çocuk sahibi olabilmek de bu açıdan bir statü göstergesi olarak konumlandırılmaktadır. Dolayısıyla erkek çocuk sahibi olmak hem aile hem de erkek açısından bir güç göstergesi olmaktadır. Ailede, çocuk sahibi olunamaması özellikle de erkek çocuk sahibi olunamaması kayınvalide ve komşuların da içinde yer aldığı sosyal çevrede özellikle de kadının baskı görmesine sebebiyet vermektedir. Bu baskı, kadın üzerinde psikolojik açıdan olumsuz bir durum yarattığı için psikolojik şiddet olarak değerlendirilebilmekte olup çocuk sahibi olma amacıyla türbeye gitme, yörede dini açıdan saygınlığı olan bireylere dua okutma gibi yollara başvurulduğu görülmektedir. Diğer yandan, evlilikte çocuk sahibi olma açısından geçirilen sürenin önemli olduğu, uzun bir sürenin ardından çocuk sahibi olunamaması durumunda bireylerin kusurlu olarak nitelendirildikleri söylenebilir. Özellikle de “tohum” ve “tarla” metaforlarından hareket edildiğinde, erkeğe yaratıcı güç atfedilerek tohumla özdeşleştirilmesi, kadının ise yaratılanı besleyip büyütmesi açısından tarlayla özdeşleştirilmesi hegemonik erkeklik bağlamında erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü göstermekte ve erkeğin yaratıcı niteliğine karşın çocuk sahibi olunamaması durumunda tarla konumundaki kadın kusurlu görünmektedir. Böylelikle kadına doğurganlık atfedilmekte ve çocuk sahibi olmak kadının temel rollerinden biri olarak nitelendirilmektedir. Çocuk sahibi olamaması durumu kadını kendi eliyle kuma bulma ve kumayı kabullenme durumuna sokmaktadır. Burada belirtilmesi gereken bir husus da başlık parasıdır. Evliliğin gerçekleştirilebilmesinde, kadın için başlık parası talep edilebilmektedir. Bu ise kadının değerinin metaya indirgenmesine sebebiyet veren bir durum olmaktadır.

Çok eşliliğin gerçekleştirilmesinin ardından kuma, ilk kadın tarafından getirildiğinde ilk kadına kayınvalide gözüyle bakmaktadır. Nitekim filmde de kuma tarafından ilk kadına “koca avrat” denildiği görülmektedir. Diğer yandan, kumalar arasında rekabete dayalı bir ilişki de söz konusu olabilmektedir. Bunun sebebi de eş tarafından geri plana atılma korkusudur. Filmde kumanın hamileliği, ilk kadına yönelik olumsuz davranışlarda bulunmasına, kendisinin hamile olmadığını ancak ilk kadının hamileli olduğunu öğrendiği sırada ona iftirada bulunmasına sebep olmaktadır. Böylelikle kadının ailenin namusuna sahip çıkma, namuslu olma gibi rollerine vurgu yapıldığı ve bu roller üzerinden gerek toplum gerek aile gerekse de kuması tarafından gördüğü baskı ile “psikolojik şiddet”e uğradığı söylenebilir.

Özetle, toplumsal söylemlerin etkisi ve çok eşliliğin ele alındığı çalışmada, toplumsal yapıda hâkim olan değerler, bu değerler doğrultusunda oluşturulan toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadınlık-erkeklik rollerinin şekillendiği, böylelikle toplumsal cinsiyet rollerinin bağlı bulunulan kültür çerçevesinde öğrenilebilir olduğu, erkeğin hegemonik erkeklik kalıplarına uygun olarak toplumsal açıdan kendisine atfedilen güç ile kadın üzerinde tahakküm kurduğu ve diğer erkeklerle de erkeklik mücadelesinde bulunduğu görülmektedir. Kadınların eş olma, çocuk sahibi olma özellikle de erkek çocuk sahibi olma, aileye hizmet etme, namuslu olma rolleri ön planda olurken erkeğin ise sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik ve son olarak da baba olma basamaklarından geçmesi beklenmekte böylelikle gerek topluma gerekse de diğer erkeklere karşı kendisini kanıtlaması gerekmektedir. Bunlar ise toplumsal cinsiyet rollerinin aile yaşamı içerisinde etkinliğini göstermekte ve bireylerin toplumun “ideal” olarak gördüğü şekilde düşüncelerine, söylemlerini ve eylemlerini icra etmelerine sebep olmaktadır.

Kaynakça

- Aközer, M., Nuhrat, C., & Say, Ş. (2011). Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 27(27), 103-128. doi:10.21560/SPCD.73482
- Alsop, R., Fitzsimon, A., & Lennon, K. (2002). *Theorizing Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Bağlı, M., & Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği: Levirat ve sororat. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 8(8), 9-22.
- Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Applied Psychology: An International Review*, 51(2), 269-290. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.00092>
- Barber, N. (2019, 19 Şubat). The wide world of polygamy: We hate it, others love it. Why do some countries like polygamy? *Psychology Today*.

<https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-human-beast/200902/the-wide-world-polygamy-we-hate-it-others-love-it>

- Beyeza-Kashesya, J., Neema, S., Ekstrom, A. M., & Kaharuzza, F. (2010). "Not a boy, not a child": A qualitative study on young people's views on childbearing in Uganda. *African journal of reproductive health*, 14(1), 71-81.
- Bhat, P. M., & Zavier, A. F. (2007). Factors influencing the use of prenatal diagnostic techniques and the sex ratio at birth in India. *Economic and Political Weekly*, 42(24), 2292-2303.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı I), 108-114.
- Bozok, M. (2018). Toplumsal cinsiyet ve aile. İçinde N. Oktik & H. Ünal Reşitoğlu (Ed.), *Aileyi anlamak-Disiplinler arası yaklaşım* (ss.101-114). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası Feminist Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev. B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- Büyükokutan Töret, A. (2017). Kadının toplumsal cinsiyet rollerinin Türk halk ninnilerine yansımaları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 81, 173-191.
- Canel, A. N. (2011). *Evlilikte İletişim ve Yaşam Becerileri*. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı-Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Carrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551-604.
- Cengiz, K., Tol, U. U., & Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik erkekliğin peşinden. *Toplum ve Bilim*, 101, 50-70.
- Chodorow, N. (1999). *The Reproduction Of Mothering: Psychoanalysis And The Sociology Of Gender*. Berkeley: University of California Press.
- Chowdhury, M. K., & Bairagi, R. (1990). Son preference and fertility in Bangladesh. *Population and Development Review*, 16(4), 749-757.
- Connell, R. W. (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Kaliforniya: University of California Press.
- Cuma, A. (2009). Edebiyat sosyolojisi ve karşılaştırmalı edebiyat bilimi sanat ve bilimin sınır ötesi etkileşimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 81-94.

- Çelik, E. (2013). Edebiyat eseri toplumun aynasıdır: Edebiyat ve sosyoloji ilişkisi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 104, 59-64.
- De Beauvoir, S. (1993). *Kadın*. (Çev. B. Onaran). İstanbul: Payel.
- Delaney, C. (2001). *Tobum ve Toprak*. (Çev. S.Somuncuoğlu ve A. Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demiray, E. (1987). *Atıf Yılmaz'ın Mine, Bir Yudum Sevgi ve Dul Bir Kadın Filmlerinde Kadın Olgusu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 1-10.
- Freitas, W.M.F., Silva, A.T.M.C., Coelholl, E.A.C., Guedes, R.N., Lucenal, K.D.T. ve Costal, A.P.T. (2009). Paternity: Social responsibility of man's role as provider. *Revista de Saude Publica*, 43(1), 85-90. <https://doi.org/10.1590/S0034-89102009000100011>
- Gelgeç Bakacak, A. (2018). Toplumsal cinsiyet. İçinde E. Burcu Sağlam, A. Ögün Boyacıoğlu & A. Gelgeç Bakacak (Ed.), *Sosyoloji* (ss.524-539). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (1994). *Sosyoloji: Eleştirel Bakış*. (Çev. M R. Esengün ve İ. Öğretir). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Gilmore, D. D. (1990). *Manhood in the Making: Cultural Concepts of Masculinity*. New Haven ve Londra: Yale University Press.
- Gözel, E., & Polat, K. (2017). Şırnak'ta kadın ve çocuk. İçinde İ. Baz (Ed.), *Şırnak 2023 vizyon çalıştayı* (ss.99-117). Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Gücük, S., Arıca, S. G., Akan, Z., Arıca, V., & Alkan, S. (2010). Van ilindeki çok eşlilik oranları ve etkileyen faktörler: Kesitsel çalışma. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 21(3):127-133
- Gümüşlüoğlu, F. (2011, 6 Mayıs). İslam, poligami ve Arap dünyası. *Timeturk*. <https://www.timeturk.com/tr/makale/fezya-gumusluoglu/islam-poligami-ve-arap-dunyasi.html>
- Güneş, F. (2018). Aile, evlilik, akrabalık ve hane. İçinde M. Akyıldız (Gen. Koor.), *Aile sosyolojisi* (ss.28-49). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1996). *Toplumbilim Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Hanke, Robert. 1992. Redesigning men: Hegemonic masculinity in transition. İçinde S. Craig (Ed.), *Men, Masculinity and The Media*. London: Sage.
- Hassouneh-Phillips, D. (2001). Polygamy and wife abuse: A qualitative study of Muslim women in America. *Health Care for Women International*, 22(8), 735-748. <https://doi.org/10.1080/073993301753339951>
- Haughton, J., & Haughton, D. (1995). Son preference in Vietnam. *Studies in Family Planning*, 26(6), 325-337.
- Hayase, Y., & Liaw, K. L. (1997). Factors on polygamy in Sub-Saharan Africa: Findings based on the demographic and health surveys. *The Developing Economies*, 35(3), 293-327. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1049.1997.tb00849.x>
- Howson, R. (2006), *Challenging Hegemonic Masculinity*. London: Routledge.
- Illich, I. (1996). *Gender*. (Çev. A. Fethi). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Johnstone, B. (2002). *Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Kalav, A. (2012). Namus ve toplumsal cinsiyet. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(2), 151-163.
- Karakuş, G., Öztürk, Z., & Tamam, L. (2012). Ölüm ve ölüm kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(1), 42-79.
- Khwajamir, M. (2015). Afganistan'da başlık parası uygulamaları ve fikhî tahlili. *İstem*, (25), 177-189.
- Kılıç, S. (2012). Çocuk sahibi olmak için dinsel-sihirsel bir uygulama: Irk atma ocağı (Takmak Köyü-Elif İskeçe Örneği). *Turkish Culture & Haci Bektas Veli Research Quarterly*, (63), 297-310.
- Kılıç, S., & Altuncu, A. (2014). Karakoçan'da evlilik adetleri. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 233-250.
- Larsen, U., Chung, W., & Gupta, M. D. (2010). Fertility and son preference in Korea. *Population Studies*, 52(3), 317-325. <https://doi.org/10.1080/0032472031000150496>
- Leenhardt, J. (1967). Sociology of literature-some stages in its history. *International Social Science Journal*, 19(4), 517-533.
- Malkoç, G., & Güren, A. S. (2018). Evli ve çocuk sahibi çiftlerin evlilik uyumu, evlilik çatışması, yakın ilişki düzeyi ve yalnızlık düzeylerinin çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(17), 225-239.

- Mbaye, L. M. ve Wagner, N. (2017). Bride price and fertility decisions: Evidence from rural Senegal. *The Journal of Development Studies*, 53(6), 891-910. <https://doi.org/10.1080/00220388.2016.1208178>
- Navaro, L. (1997). *Tapınmanın Öbür Yüüğü: Kadınlar ve Erkekler Üzerine*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Norman, L. (2007). Masculinity. İçinde C.R Ember & M. Ember (Der.), *Encyclopedia of Sex and Gender: Men and Women in the World's Cultures Topics and Cultures JP-Volume 3* (ss. 965-967). Boston: Springer Science & Business Media.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender and Society*. London: Temple Smith.
- Ozkan, M., Altındağ, A., Oto, R., & Sentunali, E. (2006). Mental health aspects of Turkish women from polygamous versus monogamous families. *International Journal of Social Psychiatry*, 52(3), 214–220. <https://doi.org/10.1177/0020764006067207>
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Journal of International Social Research*, 2(8), 302-312.
- Poyraz Tacoğlu, T. (2018). Türkiye'de aile. İçinde Nevin Güngör Ergan (Ed.), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (ss.145-183). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Punch, K.F. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan & Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Randall, W. L. (1999). *Bizî Bizî Yapan Hikayeler*. (Çev. Ş. S. Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sabuncuoğlu, A. (2006). *Televizyon Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Salman, M. (2013). Tohum ve toprak metaforu üzerinden bir olağanüstü doğum ritüeli. *Folklor/Edebiyat*, (74), 47-59.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkansız İktidar-Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sankır, H. (2010). Toplumsal cinsiyet rollerinin anlamlandırılış biçiminin 'kadın sanatçı kimliği'nin oluşum sürecine etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi*, 9, 1-26.
- Scott, J. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. (Çev. A. Kılıç). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Selek, P. (2014). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA). (2017). *TR42 Bölgesi Kadın Profili Araştırması*. Kars: SERKA.

- Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- Slonim-Nevo, V., Al-Krenawi, A., & Yuval-Shani, B. (2008). Polygynous marriage in the Middle East: Stories of success and failures. *Ethnology*, (47), 195–208.
- Şenol, D., & Erdem, S. (2017). Türk toplumunda hegemonik erkeklığın inşasında toplumsal süreçlerin rolü. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 33(9), 297-298. <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>
- Tuğrul Gezer, Y. (2018). Erken yaşta evlendirilen kadınların evlilik süreçleri, deneyimleri ve sonraki yaşamları üzerine nitel bir çalışma. *Sosyoloji Notları*, (2), 2-38.
- Türkan, T. (2015). Anadolu masallarında çok eşlilik. *Milli Folklor*, 105, 43-57.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (1986-2013). Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararları 1986 – 2013. [https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_(1-29).pdf)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2011). *Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler Hakkında Komisyon Raporu*. Ankara: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No: 5. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor_no_5.pdf
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- Yalçınkaya, F. (2019). Modern çağın kumaları: Metresler ve Türkiye’de yayınlanan diziler. *Folklor Akademi Dergisi*, 2(1), 33-52.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı. *Milli Folklor*, 26(104), 110-127.
- Yılmaz, A. (Yönetmen). (1968). *Güllü* [Film]. Melek Film.
- Yılmaz, A. (Yönetmen). (1977). *İbo ile Güllüşah* [Film]. Gülşah Bir Film.
- Yılmaz, A. (Yönetmen). (1981). *Delik kan* [Film]. Yeşilçam Filmcilik.
- Yılmaz, A. (Yönetmen). (1988). *Kadının adı yok* [Film]. Odak Film.
- Yılmaz, A. (Yönetmen). (1990). *Berdel* [Film]. Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı.
- Yılmaz, A. (Yönetmen). (2004). *Eğreti gelin* [Film]. Palermo.

- Yılmaz, E., Tamam, L., & Bal, U. (2015). Poligami ve ruh sağlığına etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(2), 221-228. doi:10.5455/cap.20150325083302
- Yılmaz, S. (2016). Türk aile yapısı. İçinde N. Avcı & E. Aksoy (Ed.), *Aile sosyolojisi* (ss.31-45). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Zeitzen, M. K. (2008). *Polygamy A Cross-Cultural Analysis*. New York: Berg Publishers.